

Лист В. Винниченки до російських письменників.

В ч. 280 російської газети „День“ надруковано цей лист В. Винниченки, який подаємо в перекладі нашим читачам.

Откритий лист до російських письменників.

Коли я беру до рук оповідання „з хохляцького“ життя якого-небудь російського письменника, мене завжди обходить змішане почуття ніяковості, сорому й остраху.

Таке почуття буває, коли попадаєш в компанію з людиною, яка слабує на єврейські і вірменські анекдоти. Людина ця, без сумніву, — хороша, чутлива, розумна, спостережлива. Поки не торкнеться анекдотів, — розмовляє з ним, слухає його — насолода.

Але ось, по якійсь асоціації, йому пригадується єврейський анекдот, і насолода переходить спочатку в почуття неясної турботи, напруженого чекання безтактовності й, нарешті, ідкого сорому за гарну, розумну людину, за євреїв і вірменів, за себе і за слухачів, які намагаються під ніяковими ухмілками сховати прикре непорозуміння, сором і досаду.

Таке почуття, кажу я, з'являється у мене (та і не тільки у мене, але певно й у більшості читачів-українців), коли випадає читати оповідання російських письменників про „хохлів“, як здавна прийнято в російській літературі висловлюватись про українців.

На цей сумний нахил до „хохлацьких“ анекдотів слабують, за малим

вникають, усі російські письменники. Особливо ж ця слабкість набула загрожуючого майже епідемічного характеру за останні скільки літ. „Хохол“ неодмінно знайдеться у кожного белетриста. В цьому, звичайно, нема нічого дивного: „хохлів“ в Росії більш як 30 мільонів, вони займають велику частину імперії, життя останньої навіть в дуже незначних зльвищах не обходиться без їх вільної чи не вільної участі.

Цілком природно, що кожний більш менш чутливий письменник намагаться в своїх працях відбить таке значне зльвище. Лиша в цьому нема. Але от лихо лиш у тому, як відбивається у них це зльвище. Анекдот теж наче б то відбиває характер єврейів або вірменів, — але ж як.

Про це саме я і дозволю собі сказати скільки слів. Роблю я це з двох причин. Одна — це почуття образи члена тої нації, яку ображають. Друга — образа і сором за тих, хто ображає.

Я не хочу сказати, що ображаюсь *самого*. Як би це було так — то цей мій лист був би цілком даремний. Тільки певність, що більшість російських письменників ні на одну хвилину не має на меті своїми оповіданнями образити кого небудь, або поставити себе в очах кого небудь в становище оповідачів „з вірменського побуту“, — тільки оця певність надає мені сміливості звернуть увагу моїх колег на питання з того боку, з якого вони ще не мали нагоди подивитись.

Порівнюючи оповідання більшості російських письменників, де грають роллю українці („хохли“) з анекдотами, я готовий підтвердити це порів-

няння доказами. Перш усього, основна схожість таких оповідань з анекдотами — в їх шаблонності, в застиглих (і при тому ж ніколи не бувших вірними) формах малювання. Єврей, вірменин, „хохол“, німець, кожний інший представник іншої національності в анекдотах повинен мати своє „національне обличчя“, при цьому, звичайно, таке, яке буде викликати сміх у слухачів і буде пестити гордість їх власного „національного обличчя“. В цьому мета анекдота. Про художню правду, про творчу існуїцію в характері цих „обличчів“, зрозуміло, і мови не може бути. Відома комбінація фактів і становить на фоні „смішного“, „національного обличчя“ єврея, або вірмена — і ефект готовий. По духу анекдота єврей або вірменин завжди і скрізь той самий: бязкуватий, дурнуватий, хитруватий, блуднуватий. Єврей замість „ж“ вимовляє „а“, а замість „з“ — „ж“. Вірменин любить літеру „ь“ і раз-у-раз повторює „люшча моя“.

Те саме до припиння, до сорому повторюється і в анекдотах „із хохляцького побуту“, під назвцем оповідань. Завше і скрізь „хохол“ — трошки дурний, трошки хитрий, неодмінно лівий, меланхолійний і часом добродушний.

Про інші прикмети людської психіки у „хохлів“ з цих оповідань зовсім і не чути. Більш як 30 мільонів їх, і така дивна нерухомість і односторонність в розвитку. Що ні постать то або тохтиватий дурень, або дурнувате лешацо, або лівий пройда. І рідко-рідко — це недалекий, сентиментальний, але не злий простак, як от „хо-

хол“ М. Горького.

Прикладів я наводити не буду, їх надто багато. Кожний, кому цікаво провірить мене, нехай візьме книжки якого-небудь письменника і уважно ознайомитися з їх героями — „хохлами“.

Характер мови цих „хохлів“ цілком подібний до мови героїв з єврейсько-вірменських анекдотів. Ці дивні „хохли“ балакають точнісінько, як колись балакали персонажі Гоголя. Та сама найва грубість, та сама уславлена „юмористична нотка“. Мужик, інтелігент, робітник всі балакають в одному і тому ж тоні і ледве що не про те саме.

Не можу все-таки вдержатись від приклада! Беру хоч би оповідання Скитальця „Сумерки“. Тут, поміж іншими особами, виставляється „хохол“ — студент, на прізвище „Гетьман“. Він слухає оповідання про те, як „українофілство“ доживає свої останні дні, як на місці Січі Запорозької пахає тепер миловарня, завод і, звісивши „свою круглу голову з зубом, ворухнув довгими вусами і забалакав з чисто малоруською меланхолією:

„Еге! Вотъ уже и досадно мнѣ бываетъ, когда я слышу что-нибудь такое! Хотѣлось-бы мнѣ, чтобы не было этихъ городовъ проклятыхъ, а были-бы опять степи да Сѣчь! Ей Богу, кинуль-бы я эти книжки и науки, да и пошель-бы гайдамачить. Хай ей чортъ, опей цивилизації!“...

Гетьман ще багато говорить в такому роді, але я обійдуся цією випискою.

Ну, хіба це не знаменитий Остап Тараса Бульби, який стільки разів кидав „оцею“ цивілізацією і тікав гайда-

мачити? А тон оцей: „Еге! От вже і досада бере мене... Зовсім який-небудь гоголевський миршоник, що шукає в темноті дверей своєї хати.

І це, треба пам'ятати, *студент* в післяреволюційний час, в осередку культурного життя Росії. До чого мають бути тупими і нерухомими оці „хохли“, коли у них студенти в двадцятому столітті мріють про теж саме, про що мріяли Остапи Бульби! При чому ще й мови своєї не знають і користуються такими формами, які абсолютно неможливі в устах як угодно обрусілого, миршавого „хохла“, який ніколи, ні одним ухом не чув про „українофілство“. Д-ій Скиталець, певно, ні не догадується, що він одним оцим слівцем „опей цивилизації“ одразу пририває у кожного, що знає хоч трохи українську мову, довірря до художньої правди цього місця в його оповіданні.

А таких словечок в кожного письменника скільки хоче. У кожного незмінна „жінка“, „горілка“ і неодмінно через і (для кісєвого колориту).

Мені багато разів кортіло звернутись до тих письменників, які звинають в одних „хохлацьких“ словах „і“, а в інших „и“, з проханням розкрити мені загадку, яка мучить мене: Чому вони це роблять? Чому, наприклад „бис“, „нис“ і другі слова пишуть через и, а „жінка“, „горілка“ та ще де-які через і з крапкою?

Я певен, що ні один з них не зміг би мені одповісти. Пишуть так інші, ну, і я, чого ж ще там!

От тут то починається образа. Образу від зневажливого, грубого і некультурного відношення до того, що тобі дороге, близьке, що вихвало те-

бе. Подібне до того, як городовик по обов'язку скужи і по властивій його становищу грубости, без церемонії штовхає з пішохідів в болото свою нечку-селянку. Що там з нею церемонитись—не бариня!

Так і українська мова в очах російських письменників в становищі цієї селянки. З баринею, наприклад, французькою мовою,—так поводитись ніхто не посміє. Замість *cette femme* не напише *se femme*. Коли сам не знає, то знавців спитас і самим поштивим, європейським манером обійдеться з баринею. Навіть це й закаблукми прищокне, „*accent*“ поставить на потрібному місці.

Це одна образа. Друга, як я казав,—образ за самих же письменників, за їх праці, котрі дуже багато втрачають від цих „хохлацьких“ анекдотів.

Гоголю можна вибачить оте кривляння української мови, побуту, характеру,—бо в тому попсованому вигляді була *того часу* своя художня правда. Але в наш час, коли українська нація росте не по дням, а по годинам, коли українська інтелігенція свідомо, що знає свій народ і мову, є значною частиною читачів Росії—йти скідком за Гоголем вже не можна без шкоди для своєї репутації щирого і справжнього художника.

Але російські письменники дивні консерватори що до українців. Вільше навіть російського уряду. Уряд вже примитив нас, вже ми користуємся його ласкавою сердечною увагою. Крізь товсту, довічну кору темряви і безправія по всіх місцях України б'є струмками національне життя. Уряд

заклопотано запихає чим може неприємні пролами.

Не дивлячись на це, український рух росте. Не дивлячись на подібні намагання польської шляхти, росте ще сильніше цей рух і в австрійській Україні—Галичині. Розвивається преса, література, наука. У Львові відкривається український університет. В австрійському парламенті український гурт поширює з кожним днем своє значіння.

Нарешті, розвиток України доходить до того стану, коли виступає на кон національно-політичного життя пролетаріат, ця справжня сила кожної нації. Багатьма тисячами голосів українські робітники нагадують своєму представникові в Державній Раді про боротьбу за їх національні права. З степів запорожських нащадки козаків, селянська демократія і робітники заявляють свій протест проти Родзянко.

А російські письменники нічого цього не помічають та як і перше, по Гоголю, все росповідають нам про „жінок“ та „горілку“, про Остапів Бульбів, що мріють закинути „оцею“ цивілізацією, тай податися в степи гайдамацькі.

І соромно, і сумно!

І мимоволі звертаєшся з благанням: „Колегі! Бога ради, уважніше ставтеся до життя і до того, про що ви пишете. Не ображайте а ні себе, а ні художньої правди, ні нас українців, своїми мимовільними „хохлацькими“ анекдотами!“

В. Винниченко.

